

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Vědecké programy v novověké filosofii:

dílo René Descarta

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Vědecké programy v novověké filosofii:

dílo René Descarta

Scientific programs in Modern Philosophy:

Rene Descartes work

Helena Dachová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Nikolaj Demjančuk CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vědecké programy v novověké filosofii: dílo René Descarta vypracovala sama a použila jsem pouze literaturu uvedenou v seznamu použité literatury.

V Plzni 23. 4.

Helena Dachová

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Doc. PhDr. Nikolaji Demjančukovi za odborné vedení mojí bakalářské práce, za cenné rady a projevenou důvěru, kterou mi poskytl při zpracovávání práce.

Obsah

1. Úvod	1
2. Descartův život.....	2
3. Metodická skepse	6
4. Rozprava o metodě.....	8
5. Meditace o první filosofii.....	16
5.1.1. Meditace: O tom, co lze uvést v pochybnost	17
5.1.2. Meditace: O přirozenosti lidské mysli: o tom, že je známější než tělo	18
5.1.3. Meditace: O Bohu: o tom, že existuje	20
5.1.4. Meditace: O pravdivém a nepravdivém	21
5.1.5. Meditace: O esenci materiálních věcí; a opět o tom, že Bůh existuje	23
5.1.6. Meditace: O existenci materiálních věcí a o reálné odlišnosti mysli od těla	24
6. Dopisy Alžbětě Falcké	29
7. Descartův přínos vědě a filosofii.....	32
8. Metafyzika poznání	34
9. Závěr	35
Primární literatura	36
Použitá sekundární literatura	37
Abstract	39

1. Úvod

„Za sebe můžeme ovšem plně zodpovídat, jen když si plně uvědomujeme sebe sama, a ztratit život znamená méně než ztratit rozum, protože i bez naučení víry již pouhá přírodní filosofie poskytuje naší duši naději dosáhnout po smrti šťastnějšího stavu, než je ten, v němž se nyní nachází; a nenahání ji z ničeho větší strach, než že bude spojena s tělem, které by ji zcela připravilo o její svobodu.“¹

Tato věta je příčinou, která mne nutí přemýšlet o tom, jak je to se svobodou, jak souvisí duše s tělem, jak souvisí víra v Boha s rozumem? Tyto otázky si zaslouhují hlubší pozornost. Descartovo dílo bývá často diskutováno, odkazováno a dodnes jeho teorie nebyly zcela vyvráceny. Jeho odkaz má i v dnešní době mnoho zastánců stejně jako odpůrců, je různě formulován a interpretován.

Znalosti, vědění, duchovní hodnoty, kterých se nám, lidem 21. století, dostává, za to vše vděčíme generacím vědců, filosofů, kteří žili a mysleli před námi. Po staletí lidé hledali odpovědi na otázky, kdo jsme, jaký má náš život smysl, kam směřujeme, je možný další vývoj? Tyto otázky jsou aktuální i dnes. Lidé hledají možnosti a různé cesty jak je uchopit, jak je zodpovědět. Jedni hledali cestu v pralátkách, jiní se obraceli na Boha, ale tou nejodvážnější cestou se vydal René Descartes, začal hledat v sobě. Začal pochybovat, aby našel tu správnou cestu zdravého rozumu.

Následující text je věnován životu a dílu Reného Descarta, uznávaného matematika a přírodovědce, jehož poznatky a jejich aplikace v praxi umožnily hospodářský rozvoj, ale jeho velký přínos je především ve filosofii, ve které zanechal nesmazatelné stopy.

Pro bližší pochopení Descartova díla je nezbytné uvést osudy a fakta z jeho života, které ho formovaly a tedy ovlivnily i jeho filosofii. Poté vysvětlím klíčové pojmy jeho filosofie. A následně se budu zabývat třemi díly, které nám pomohou objasnit Descartovské myšlení, přiblížit jeho metodologii a pokusit se odpovědět na výše uvedené otázky.

---

¹ R. Descartes, *Dopisy Alžbětě Falcké*, Brno: Petrov, 1997. s. 62.

2. Descartův život

René Descartes se narodil 31. března roku 1596 ve Francii, v La Haye. Pocházel ze šlechtické rodiny, jejíž postavení v rámci společnosti nebylo zanedbatelné. Členové tohoto rodu zastávali veřejné úřady, např. Descartův otec byl radou bretagnského parlamentu. Rovněž se v jejich linii objevuje silný zájem o vědu a umění. Velmi brzy ztratil matku, a proto byl svěřen do péče své babičky. V roce 1604 začíná studovat na první jezuitské koleji v La Fléche v Anjou. Tato kolej se stala proslulou a brzy jednou z nejslavnějších škol v Evropě. V La Fleché poznával klasickou literaturu, učil se latině, četl Ovidia, Vergilia, Horáce. Studium latiny na škole patřilo k nejvyhlášenějším a Descartes ji ovládal bravurně. V této době se u Descarta probudil zájem o matematiku, které se věnoval druhý rok v La Fléche. Rovněž se zde seznámil s novými objevy v oboru optiky, astronomie.²

Vzdělanost této doby byla neoddelitelně spojena s náboženstvím. René Descartes vyrůstal v době, pro kterou jsou typické náboženské neshody a války. Antagonismus katolické víry a protestantismu postihl jeho život a jako stigma se připomínal celý jeho život. Celý svůj život zůstal oddaný katolické víře, ve které byl vychován. Velký vliv na tom měla jezuitská výchova v La Fleché. Descart vzpomínal rád na své jezuitské učitele a často se na ně obracel. Tato jeho neoblomná věrnost a odhodlanost mu později přinesla těžkosti na obou stranách nesmiřitelných táborů. Například Gisbert Voëtius protestantský teolog a rektor Utrechtské university, podnikl příkré odsouzení Descartovy filosofie na univerzitě v roce 1642.³

Descartes studoval v La Fléche do roku 1612, tedy do šestnácti let svého věku. „Školu v La Fléche založil král Jindřich IV. Navarský, někdejší protestant a odpůrce katolické Paříže, později neméně tvrdý odpůrce hugenotů.“⁴ V La Fléche se seznámil s Marin Mersennem, který byl o osm let starší. Otec Mersenn zasvětil svůj život především výchově mládeže, ale rovněž se zajímal o vědu a udržoval styky s vědci a filosofy, mezi něž patřili P. Gibieuf, P. Gassendi, A. Arnauld, T. Hobbes. Mersenn nesouhlasil s deisty a též se skeptiky, oslovovaly ho racionalistické ideje a vášně pro

---

² J. Beneš, *René Descartes či Tomáš Akvinský*. Praha: TRS, 1991. s. 7.

³ Tamtéž, s. 20.

⁴ K. Mácha, *Cartesius*. Brno: Petrov, 1991. s. 17.

matematiku, pro které obdivoval Descarta a s neochvějností propagoval jeho filozofii v době vlády Ludvíka XIII. Bylo to období neklidu a skepse, které zasáhla Montaignova filozofie, odmítající tradiční tematiku a obracející se k subjektu, k studiu člověka, tedy sama sebe.

V roce 1616 získal Descartes titul bakalář práv na univerzitě v Poitiers, ale práva studoval také na Sorboně. Roku 1618 vstoupil jako šlechtický dobrovolník do holandské armády. „Holandská armáda, již velel Mořic Nasavský, byla tehdy proslulá válečnými činy proti Španělům a stala se takřka válečnou školou pro mladé šlechtice cizích zemí. Holanďané byli sice protestanty, a Descartes se před nimi nijak netajil, že je žákem jezuitů; a to však nepřekáželo jeho vstupu do jejich vojska, a to tím spíše, že Holanďané byli tehdy spojenci a přáteli Francie.“⁵ V polovině 17. století náleželo karteziánské filozofii v duchovním a intelektuálním prostředí severních nizozemských provincií v řadě ohledů specifické a výjimečné postavení. Souviselo to zřejmě s tím, že Descartes měl k tomuto prostředí blízký vztah a spojovaly ho s ním mnohé vazby.⁶

Nizozemci uznávali Descarta jako matematika a přírodovědce. Při vzniku nedávno vzniklé nizozemské republiky sehrála matematika a její aplikace doslova životní roli.⁷ „Vždyť to byly právě inženýrské práce, fortifikační stavitelství, navigační prostředky pro mořeplavbu, obchod, zeměměřičství i jiné obory lidské činnosti, tj. vlastně praktická věda či aplikované matematické a přírodovědecké postupy, které poskytly mladé republice tolik potřebné prostředky k zajištění existence a hospodářského a společenského rozvoje.“⁸ Během svého působení v Holandsku se seznámil s Isaakem Beeckmanem. Díky jeho vlivu se pokusil dokázat fyzikální zákony matematickou cestou.⁹

V roce 1619 odešel do jižního Německa, aby se tu připojil k vojsku Maxmiliána Bavorského. Jeho působení v armádě mu umožnilo cestovat a poznávat Evropu, svět okolo něj. V zimě téhož roku se usídlil v Neuburgu na Dunaji, po dlouhých cestách hledání, se zde definitivně rozhodl zasvětit svůj život vědě a filozofii.¹⁰ Descartovi se

---

⁵J. Beneš, *René Descartes či Tomáš Akvinský*, Praha: TRS, 1991. s.10.

⁶B. Spinoza, *René Descarta Principy Filozofie*. přel. Martin Hemelík, Praha: Filosofía, 2004. s.15.

⁷Vznik Nezávislé Nizozemské republiky 1581- Verlantingeho listina.

⁸B. Spinoza, *René Descarta Principy Filozofie*. přel. Martin Hemelík. Praha: Filosofía, 2004. s.16.

⁹W. Röd, *Dějiny Filozofie, Svazek 8, Novověká filozofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001. s. 63.

¹⁰Röd uvádí v Neuburgu nebo poblíž.

zdál prorocký sen, pod jehož vlivem se rozhodl hledat novou cestu pro vědu. Na začátku je bezpodmínečně třeba tvůrčího rozhodnutí a odvahy, které mu nescházely.¹¹

Descartova vojenská kariéra byla opředená mnoha mýty. Někteří autoři o něm psali, že se zabýval a vyhledával při svých cestách, tajemný spolek rosenkruciánů a jiní zmiňovali jeho možnou přítomnost v bitvě na Bílé hoře.¹²

Na přelomu let 1620/1621 odchází z armády a chystá návrat zpět do Francie, kde se příliš dlouho nezdržel. „Poslední kdo mohl číst Descartovy zápisky o roce 1619-1620, byl historik Baillet - prameny, z nichž čerpal, se však dávno ztratily, jak si je žáci půjčovali, až je někdo už dále nedal. – Pořídí z nich zčásti výpisky stále cestující diplomat-filozof Leibniz, v Paříži v roce 1676- ale jen zčásti...“¹³ Dále se Descartes vydává na cesty po Itálii. V roce 1625 se vrací zpět do Paříže, kde se stýká s kruhem vědců kolem Patera Marina Mersenna. Vydrží však ve Francii jen tři roky. Potřebuje klid a samotu pro svou práci, ale ve francouzském prostředí je vystaven tlaku společenských konvencí a povinnostem.

V roce 1629 Descartes opouští katolickou Francii a odchází do protestantského Holandska. Tento krok má racionálně zdůvodněn. Holandsko není naprosto protestantské, jsou tam místa a města, kde může žít jako katolík, vcelku bezpečně a nerušeně může pracovat. Holandsko je nyní spojencem Francie. Pro jeho práci a způsob života je velmi vhodné i holandské podnebí. Descartes se v Holandsku neschovává ani neutíká do izolace, naopak je to pro něj tvůrčí prostředí, kde píše svá díla, nabývají zde reálnou podobu myšlenky, jejichž zárodky vznikaly na dlouhých cestách po Evropě, nebo ve vojenských řadách. Dokazuje to jeho korespondence, prostřednictvím níž udržoval velmi živé styky nejen se svými přáteli ve Francii, ale v zájmu své práce a vydávaných děl, i ediční činnost.

V Nizozemí se nechal zapsat jako student matematiky na univerzitách ve Franekeru a Leidenu. Později se díky přátelství s Henrikem Renerim pohybuje na půdě nové univerzitní instituce Atheneum v Utrechtu. Reneri zde přednáší studentům

---

¹¹ M. Bayerová, Husserlova fenomenologie ve vztahu k Descartovi, *Filosofický časopis*, roč.44, č.5, Praha 1996, s.813.

¹² Podle historického románu Zikmunda Wintra Mistr Campanus, se Descartes po Bitvě na Bílé hoře setkal s rektorem Karlovy univerzity Mistrem Campanem.(Sousedík;s.7)
Toto setkání však není ničím doložené a je nepravděpodobné.

¹³ K. Mácha, *Cartesius*. Brno: Petrov, 1991. s. 13.

Descartovu filosofii a ta se pak šíří po Nizozemských univerzitách jako lavina.¹⁴

V roce 1635 se Descartovi narodila dcera Francina. Její matka byla Descartovou hospodyní a tento nelegitimní svazek udržoval v tajnosti. Jeho dcera však zemřela již v roce 1640 a Descarta její smrt zasáhla.

V letech 1643 až 1649 udržuje čilou korespondenci s Alžbětou Falckou. V roce 1649 se Descartes vydává do Stockholmu. Reaguje tak na pozvání švédské královny Kristiny, kterou stěží mohl odmítnout. Byla to velmi mocná a silná žena. Descartes ji měl vyučovat filosofii, matematice a pomoci založit univerzitu v duchu francouzských tradic. K tomu již však nedošlo, protože 11. února 1650 umírá ve Švédsku na zápal plic.

---

¹⁴ B. Spinoza, *René Descarta Principy Filozofie*. Praha: Filosofia, 2004. s. 16.

3. Metodická skepse

„Ego cogito, ergo sum“ tímto výrokem René Descartes umožnil nový vývoj filosofickému myšlení 17. a 18. století. Descartes lat. Cartesius, je znám laické veřejnosti především jako matematik a původce této věty. Tato věta však v původním znění před latinským překladem zní „Je pense donc je suis.“- „Přemýšlím, jsem.“¹⁵ „Tyto úvahy se v obdobném znění nacházejí již u svatého Augustina, který naproti skeptikům namítal: „si enim fallor, sum“(neboť když jsem klamán, jsem.“) Augustin na rozdíl od Descarta však z této myšlenky ještě nevyvozuje krok za krokem svou celkovou navazující systematiku.¹⁶ Po dokončení studií a díky cestám, které podnikl, však zjišťuje, že nic z toho ho nedovedlo k jistému a pravdivému poznání. Není sám, kdo je zklamán. Válka a náboženské neshody jsou symbolické pro toto období neklidu. Chudoba, dluhy, bolest jsou rovněž důvody, proč se 16. st. nese v duchu emancipace, svobody a objevů. Tato doba dychtí po nových objevech, navrhuje je a hromadí nové i staré poznatky. Čtou se díla dávno zapomenutá, nepřístupná, objevují se nová území. A když už není prostor pro nové, zavrhují se staré a tradiční hodnoty. „To otrásllo vším, vše zničilo: politickou, náboženskou, duchovní jednotu Evropy; jistotu vědy a jistotu víry; autoritu Bible a autoritu Aristotela; prestiž církve a prestiž státu.“¹⁷

Descartes pochybuje. Pochybuje jako Montaigne, jako Agrippa, Sanchez? Jsou to autoři, kteří píší před ním o zklamání a nejistotě. Nevíme nic, nemůžeme poznat nic, dokonce ani sebe sama. *Montaignovými slovy: „ČLOVĚK NIC NEVÍ, PROTOŽE ČLOVĚK NIC NENÍ.“*¹⁸ Zní to velmi tvrdě, destruktivně. Snad chtěli jen zrušit pověry a klamy, ale nepodařilo se jim postavit něco hodnotnějšího na jejich místo. Jak píše Koyré: „*Skepse není života schopný postoj. Trvale je nesnesitelná.*“

Pochybuje-li skeptik, pak pochybuje beze zbytku, a tudíž podlamuje nohy i své vlastní teorii, kterou tedy nelze považovat za platnou. Neplatí-li žádná objektivní jistota a pochybnost se týká obecně předmětného vztahu idejí, pak se pochybnost nutně rozšíří i na subjektivní stránku zkušenosti.¹⁹ Descartes zde jistě viděl rozpor. Jeho metodická

---

¹⁵ K. Mácha, *Cartesius*. Brno: Petrov, 1991. s. 52.

¹⁶ E. Coreth, H. Schöndorf, *Filosofie 17. a 18. Století*, Olomouc, 2002. s. 43.

¹⁷ A. Koyré, *Rozhovory nad Descartem*. Praha: Vyšehrad, 2006. s. 25.

¹⁸ Tamtéž, s. 27.

¹⁹ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001. s.96.

skepse, jak se označuje jeho pochybování, je jiná. Jestliže neplatí nic z toho tradičního, dosud trvalého, čemu lze potom věřit? Descartes na to odpovídá Bohu a sobě. Ale Descartovi nestačí jen věřit, chce vědět! A tady nastupuje jeho metoda.

Metoda, která předpokládá přijetí smyslové zkušenosti na základě *objektivní evidence*. Smyslovou zkušenost, kterou podrobuje silné pochybnosti. Descartovo myšlení představuje novou koncepci poznání. Je to racionalistické východisko, které se opírá o systém vět, které se nedokazují, protože je nelze dokázat, nebo nepotřebují důkaz a pak se nazývají zásady, principy či axiomy. Z tohoto principiálně dokonalého systému se pak mohou odvozovat teorémy.²⁰ Jeho pochybování tedy není naprostým pochybováním. Pochybujeme především o předmětném vztahu ideje a objektivní skutečnosti. Rozhodně nemůže pochybovat o své existenci, o věcech nejjednodušších a o myšlení. Neuvádí tady jejich definice, nevysvětluje je, protože se domnívá, že jsou všeobecně známé. V tom lze najít počátky určitých nesrovnalostí. Jsou jeho pojmy, které používá dostatečně rozlišené?

Descartes pracuje s pojmy tradiční filozofie (ideje, substance, esence, existence), ale používá je ve stejném smyslu? Descartes je uchopuje jiným způsobem. Osobně sděluje, že spojenectví s Aristotelem znamenalo pohromu a že je nutné se odpoutat od Aristoteléské filozofie a obrátit se přes tomismus a scholastiku ke svatému Augustinovi.²¹ Dále platónská tradice mu není zcela cizí, hlavně jeho pojetí idejí a pak také nauka o nesmrtelnosti duše. „O idejích jako takových prohlásil, že jsou *tamquam rerum imagines*“ (jakoby obrázky).²² Descartovi ideje lze rozdělit pomocí dvou hledisek. Jedním je kvalitativní kritérium, kdy se rozlišují ideje temné nebo jasné, a ty dále na zmatené či rozlišené. A další je kritérium původu, které je dělí na ideje předmětného vnímání (*ideae adventitiae*), dále na ideje, které jsou vytvářeny obrazotvorností (*ideae factitiae*) a konečně vrozené ideje (*ideae innatae*), k nimž v první řadě patří idea Boha.²³ Descartes, ale svým rozdělením idejí ještě netvrdí, že těmto idejím odpovídá něco vně nás. Tyto ideje jsou pouze v naší mysli.

---

²⁰ W. Röd, *Dějiny Filozofie, Svazek 8, Novověká filozofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001. s. 80.

²¹ A. Koyré, *Rozhovory nad Descartem*. Praha: Vyšehrad, 2006. s. 74.

²² W. Röd, *Dějiny Filozofie, Svazek 8, Novověká filozofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001. s. 83.

²³ Tamtéž, s. 113.

4. Rozprava o metodě

V Rozpravě o metodě autor vyjadřuje svůj způsob vedení *zdravého rozumu* (*bon sense*) formou životopisného vyprávění. René Descartes považuje *zdravý rozum* za nejlépe rozdělenou věc a chybí mu jen schopnost správně rozeznávat pravdivé od klamného. Také zde dodává, že schopnost rozumu je u všech lidí od přirozenosti rovná a odlišnosti v *našich* názorech jsou dány různými cestami, kterými se ubíráme.

Descartova Rozprava o metodě vyšla poprvé bez uvedení autora v roce 1637. Původně byla jen předmluvou k přírodovědným esejům. *Geometrie* byla třetím „esejem“, který doprovázel toto vydání; dalšími byly *Dioptrika* (nauka o lomu světla) a *Meteory* (pojednávající o rozmanitých úkazech na zemi i na nebi, například o duze).²⁴ Nakonec tyto eseje odpadly a zůstal jen úvod k těmto esejům a tím je Rozprava. Souvisí to patrně s rozšířeným předsudkem, že je tato kniha nečitelná. Například neexistuje francouzské komentované vydání *Geometrie*. Další důvod, proč se tyto eseje staly nepopulárními, lze najít již u starých matematiků z počátku věku. Oni matematiku zahalovali a potlačovali ji lstí, aby neztratila kouzlo tajemna a svou cenu. Ale podle Descarta je matematika (dále pak geometrie) velmi snadná a jednoduchá, a jelikož věří, že naše inteligence a duch nám náleží, jsme všichni potencionálně schopni poznat tyto jednoduché matematické pravdy.²⁵ Descartes je zakladatelem toho, čemu se dnes říká Algebraická geometrie, zabývá se řešením algebraických rovnic, tedy hledáním průsečíku různých algebraických křivek.²⁶

„Zdá se mi však být zcela jasné, že jestliže jako obvykle označíme vše, co je přesné a ostré (*precis et exact*), jako geometrické a vše to, co takové není, jako mechanické a jestliže se na geometrii díváme jako na vědu, která učí obecně poznávat míry všech těles (*cors*), pak právě tak málo lze vyloučit složité křivky jako křivky jednodušší.“²⁷

Tento stále vydávaný úvod k Rozpravě, zaujímá jen necelou šestinu celého díla a obsahuje jen všeobecná doporučení či „dobře míněné rady“. Skutečná Descartova

---

²⁴ R. Descartes, *Geometrie*. přeložil Jiří Fiala. Praha: Oikoymenh,2010, Komentáře - i. s.159.

²⁵R. Descartes, *Pravidla pro vedení rozumu*. přel. Vojtěch Balík, kom. Jiří Fiala. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 33.

²⁶ R. Descartes, *Geometrie*. přeložil Jiří Fiala. Praha: Oikoymenh,2010, Komentáře - v; ix. s. 159.

²⁷ Tamtéž, s.18.

„metoda“ (jeho *mathesis universalis*) je vyložena - či spíše předvedena – právě v oněch esejích.²⁸ Metoda je naplněna prováděním, praxí, nelze o ní dalekosáhle teoretizovat. Descartes se jí také snaží jen nastínit, jako by si o ní chtěl jen okrajově pohovořit a dokládá to svými výzvami „Řekl jsem Vám už toho dost, abyste mohli sami pokračovat, víc už toho říkat nebudu.“ Tento pro Descarta tak typický projev, se snaží vyburcovat čtenáře k používání rozumu, k aktivitě. Jeho postoj skromnosti a zdrženlivosti je maskou, za kterou může schovávat svůj obdiv a pozorování vlastní rozumovosti. Rozumovosti, která ale podle něj náleží všem. Podle Koyrého: „Nedejme se mýlit. Zdrženlivé a opatrné věty Rozpravy nám ohlašují skutečnou vědeckou revoluci.“²⁹

„*Tak jako v matematických posloupnostech, máme-li dány dva nebo tři první členy, není nespodné nalézt další. A já doufám, že naši potomci budou vděční nejen za věci, které jsem zde vysvětlil, ale i za ty, které jsem dobrovolně vynechal, abych jim ponechal rozkoš je vynalézt.*“³⁰ To je součást té pravé Rozpravy, kterou čas a lidé tolik zkrátili a vybrali si z ní jen to, co pro ně bylo pohodlné.

Rozprava je rozdělena do šesti částí. V první z nich uvádí své důvody vedoucí ho k metodě, jako nespokojenost s dosavadním poznáním, se stavem vědy a filosofie. Připomíná zde, že ve filosofii je mnoho teorií, ale žádná není prokazatelně nepochybná. Zklamán školskou vzdělaností, která nebyla praktická pro život, odchází do světa hledat odpovědi. Hovoří zde o necelistvosti a nedostatečnosti školského vzdělání, ale zároveň podotýká: „Ti, kteří se osmělují dávat předpisy, musí se pokládati za obratnějších těch, jimž je dávají, a chybí-li v nejmenším, jsou pro to hodni důtky.“³¹ Descartes se zde nepovažuje za učitele, ale pouze prezentuje vlastní koncepci a je na každém, aby posoudil, zda pochybil. Ponechává čtenáři prostor pro vlastní poznatky.

V následující části uvádí *Pravidla pro vedení ducha*, která autora vedou k pravdě. Vyjadřuje zde pocit osvobození od autority společnosti. Oslavuje zde objevení vlastního „Já“ oproštěného od závazku, který ho poutal k společenským tendencím již od dětství. „Nápadné je, že zde Descartes na jedné straně odmítá autority (vystupující jako „moc rákosky“), ale na straně druhé se vyjadřuje v plurálu, a jeho vylučování druhých lidí je tudíž selektivní, a nikoli naprosté. Ti druzí jsou odmítáni

---

²⁸ R. Descartes, *Geometrie*. přeložil Jiří Fiala. Praha: Oikoymenh,2010, Komentáře-i. s. 159.

²⁹ A. Koyré, *Rozhovory nad Descartem*. Praha: Vyšehrad, 2006, s.44.

³⁰ R. Descartes, *Geometrie*. přeložil Jiří Fiala. Praha: Oikoymenh,2010, 106 s.

³¹ R. Descartes, *Rozprava o metodě*. přel. V. Szathmáryová-Vlčková, Praha: Jan Laichter, 1933, s. 5.

coby donucovatelé, ale jsou zároveň přijímáni jako rovněž schopní samostatně jednat na základě vlastní rozumovosti.³² Používá zde první osobu, ale rovněž vyjadřuje svou sounáležitost a rovnocennost s druhými lidmi, pomocí výrazů našich, nás a jiných.

Po řadě cest, které podnikl, zakotvil na krátký čas v Německu. Hledal zde samotu, ve které by mohl rozvádět svou metodu, a mohl najít ten pravý a jediný ohlas svého Já. Na svých cestách poznal rozličnost názorů, tradic, náboženských vyznání a v této změti poznatků se snažil vytrdit a jednotit tyto informace. Metoda mu zde pomohla se zaštitit proti vlivu nežádoucích a cizích autorit, s nimiž přišel do styku. Také je přesvědčen, že prostřednictvím pravidel metody se mu podaří vyvrátit veškeré omyly, předsudky a klamy, dosud považované za reálné.

Descartes se vyjadřuje velmi rezervovaně k myšlenkám a dílům jiných autorů, shledává je nebezpečnými. Vidí zde reálnou možnost, že spolu s poznatky se přijímají i omyly druhých. Jako rozumnější se Descartovi jeví jeho přímé hledání a nalézání pravdy v sobě samém a ze sebe sama. A protože Cartesius věří v pravdu jednu a jednoznačnou, považuje za klamné téměř všechno dosavadní mínění, hledajíc pevný bod, od kterého by mohl vystavět novou metafyzickou koncepci.

Prvním pravidlem, jak toho dosáhnout, je přijímat jen, to co se *s evidencí* představuje tak *jasně, zřetelně a rozlišeně*, že o tom nemůže pochybovat. Descartes soudí, že je nezbytné, zdržet se ukvapenosti a zaujatosti a nezahrnovat do svých soudů nic navíc. Je přesvědčen, že v tomto postoji je možné se cvičit a zdokonalovat se. Co je to tedy objektivní evidence? „Objasně si to příkladem“ Chci-li svého přítele přesvědčiti, že v tomto pokoji je stůl, mohu to udělati nejjednoduším způsobem tak, že jej do pokoje přivedu a stůl mu ukáži. Uvidí-li stůl, zajisté nebude pochybovat o jeho existenci. Co je to, co ho přesvědčuje s naprostou jistotou o existenci toho předmětu? Je to předmět sám, který tu stojí před jeho zrakem, čili je to objektivní evidence toho stolu. Tato objektivní evidence působí, že on s plnou jistotou poznává existenci toho předmětu. Budu-li se tedy přítele ptáti, jaký je poslední důvod jeho jistoty o existenci onoho stolu, odpoví: Nemohu o něm pochybovat proto, že zřejmě tu je.³³

---

³² R. Zíka, *René Descartes Metafyzika lidského dobra*. Praha: FF UK, 2010, s. 102.

³³ J. Beneš, *René Descartes či Tomáš Akvinský*, Praha: TRS, 1991, s. 55.

Dále rozvíjí svou teorii o *analytické extrahování*³⁴, tj. rozdělení problému na nejjednodušší a nejlépe poznatelné části v rámci celku. A za třetí *Pravidlo systematické syntézy*, kdy se má postupovat z tohoto přehledu od nejzákladnějších poznatků až po ty nejsložitější, které na sebe navazují. Tato matematická metoda musí být také *úplná*, tedy se *všemi výčty a přehledy*. Podle Descarta pomocí těchto pravidel, které v matematice a především v geometrii slaví úspěchy, lze poznat právě tu jedinou a konečnou pravdu života. Dalším krokem při hledání neotřesitelné jistoty pro život jsou pravidla „prozatímní morálky“. Rozhodl se strhnout veškeré dosavadní poznatky a najít nové východisko, pak musí ochránit sám sebe před zmatkem a chaosem, a k tomu mu slouží prozatímní morálka („morale par provision“). „Konformní jednání Descartes prezentuje jako prozatímní a provizorní, tj. po dobu kdy se bude cvičit v pěstování metody a kdy se ještě neodvází ke stanovení vlastních filosofických principů.“³⁵ Shrnuje je do čtyř rad.

V první zásadě hovoří o tom, že je nezbytné poslouchat zvyky a zákony země, ve kterých byl vychován, *uchovávat si pevně náboženství*, které mu bylo vštípeno. Jinak řečeno je důležité zachovat určitou strukturu a rámec, v kterém je možné praktikovat metodu. Descartes je přesvědčen o tom, že je nezbytné následovat mínění nejrozumnějších a nejumírněnějších lidí, jež žijí v jeho zemi. „Toto rozhodnutí však není návratem do lidské společnosti ve smyslu znovunabytí habitu, jako výrazu specifické *pasivity* – pro akceptování obecného mravu své země se rozhoduje svobodně a s odstupem.“³⁶ Se záměrem osvobození svého Já, mu tedy hrozí odcizení a vyloučení ze společnosti a tomu se chce vyvarovat. Je to extrémní pozice, která by nevedla k dobré mysli. Dobrá mysl, výraz autor uvádí jako hříčku, v přeneseném významu znamená také ustanovení metody. Tato zásada je zajištěním opory a částečné stability. Je si vědom, že jako myslící bytost, má potřebu bezpečí a sounáležitosti se společností, ale zároveň se potřebuje zaštitit proti množství názorů a rad, které jsou mu neustále předkládány. A k tomu mu slouží zásada rozhodnosti. „V případech pochybností se má člověk i nadále vytrvale držet směru, kterým již jednou vykročil, tak jako pocestní, kteří zabloudili v lese, mají kráčet vždy nejpřímější možnou cestou,

---

³⁴Dokulil, Miloš. Intence a její osud, aneb směřování Descartovy metafyziky. In: Pešková, J., Sobotková, A., eds. *Filosofické dílo René Descartesa, Soubor úvah z mezinárodní konference k 400. výročí narození René Descartesa*, Praha: Filosofía, 1998, s. 81.

³⁵R. Zika, *René Descartes Metafyzika lidského dobra*. Praha: FF UK, 2010, s. 109.

³⁶Tamtéž, s. 107.

jedním směrem, aby opět našli cestu ven z lesa.³⁷

Jestliže se člověk rozhodl pro jistou cestu, má ji následovat v každém směru i v případě pochybností a nejasností. Jedině tak se dostane na její konec a nezbloudí. Jistotu, že cesta metody je zcela správná Descartes nemá, ale jeho odhodlání a sledování hlavního úkolu, jímž je aktivizace vlastní racionality, je pro něj motivační. Díky svému rozhodnutí nemusí ničeho litovat, i v případě omylů a pochybných domněnek netrpí výčitkami svědomí, neboť to byl jeho rozum, který ho tímto směrem zavedl a jeho zodpovědnost. Na základě rozhodnosti je rovněž odolný vůči působení druhých lidí i vůči jejich utrpení.

Ve třetí zásadě se Descartes, inspirován stoickým myšlením, rozhodl přemáhat spíše sebe sama než měnit chod vnějšího světa. Vychází zde z předpokladu, že největší moc máme nad svými myšlenkami. A chceme-li žít aktivně a v souladu se životem, měli bychom usilovat o věci možné, jasné a dosažitelné. K tomu abychom došli k takovému poznání a dokázali přemoci sami sebe, je zapotřebí pravidelného a cíleného cvičení, meditací a rozjímání.

„A konečně ve čtvrté zásadě stanovuje to nejlepší zaměstnání, jemuž se může věnovat: je jím právě to, které již provozuje – kultivace vlastního rozumu a poznání pravdy na základě předepsané metody(metoda se tak vrací k sobě samé v aktu „sebeafirmace“). V obou těchto zásadách se tedy jejich autor odvrací od vnějšku, především od ostatních lidí – přestává od nich cokoli podstatného očekávat a veškeré dobro vyžaduje jen od vlastní aktivity.“³⁸

Descartes opřel svou čtvrtou část Rozpravy o existenci Boha, o transcenci, o metafyziku. Tvrdí, že lidé chybují i v těch nejjednodušších věcech, díky pasivnímu a nekritickému přejímání myšlenek druhých. A právě proto odvrhne vše, co není evidentní, rozlišené a jasné. Reviduje veškeré poznatky a najednou. „*Ten kdo má obavu, aby mu nahnilá jablka nekazila zdravá, také prý musí vysypat celý koš, jablka přebrat a pak teprve dát zdravá zpět*“, zmiňuje o něco později v Meditacích. V této metafyzické rovině aplikuje svou *matematickou metodu*. Rozvádí zde úvahu o snu a o smyslech, které podrobněji propracoval rovněž v Meditacích. „*Učí nás totiž, že smyslově se nám věci – pokud jsou, což ještě nebylo dokázáno, - jeví, že však je*

---

³⁷ E. Coreth, H. Schöndorf, *Filosofie 17. a 18. Století*, Olomouc, 2002, s. 35.

³⁸ R. Zíka, *René Descartes Metafyzika lidského dobra*. Praha: FF UK, 2010, s. 109.

nepoznáváme smysly, nýbrž rozumem, tj. racionální konstrukcí v matematické přírodovědě.“³⁹ Descartes se domnívá, že omyly smyslů lze korigovat pouze rozumem. Snaží se vyjádřit existenci vlastní mysli, která je dle jeho dokazování jistější, než existence světa materiálních těles. Jeho *Cogito, ergo sum* je logickou dedukcí vlastní existence.

V Descartově filosofii tvoří dedukce normativní systém, v němž jedny poznatky plynou z jiných. Jistota existence plyne postupně nejdřív z pochybnosti o všech vnějších věcech, a následně z toho vyplývá, myšlení a samotné bytí. „A dále: „A zpozorovav, že ve větě: myslím, tedy Já jsem, není nic, co by mne ubezpečovalo, že dím pravdu, ledaže poznávám zcela jasně, že k myšlení je zapotřebí být“, přičemž první princip se zjevně ukazuje jako závislý na předpokladu, který je třeba předem znát!“⁴⁰ Myslím, tedy jsem, Descartes označuje jako první zásadu své filosofie. Na základě cogito principu dokazuje existenci duše, jako nezávislé substance, nezávislé na místě či hmotě. Duše je naprosto *rozdílná* od těla a lépe poznatelná. Existenci duše a její dokazování najdeme podrobněji rozvedené v dalších dílech. Důkaz Boží existence vychází z teze, že je dokonalejší vědět, nežli pochybovat. „Bůh je nekonečnou substancí. Kromě ní existují podle Descarta ještě dvě substance konečné, tělesná a duchovní. Hlavní vlastností (atributem) tělesné substance je její rozprostraněnost, vedlejšími vlastnostmi jsou poloha, tvar, pohyb. Atributem duchovní substance je myšlení, vedlejšími vlastnostmi jsou cítění, chtění, představování atd. Tělesná substance (vnější svět, prostorové jsoucno) tedy neexistuje bez prostoru, duchovní substance (vnitřní svět) neexistuje bez myšlení.“⁴¹ Tímto rozdělil svět na dvě na sobě nezávislé substance *res extensa* a *res cogitans* a položil základy tzv. kartesiánského dualismu. A jestliže descartovský člověk pochybuje, existuje, ale není dokonalý. Neskutečné, nepravdivé je v člověku jako důsledek jeho nedokonalosti. Člověk má v sobě ideu něčeho dokonalého, úplného a tato je nutně pravdivá. Myšlenka dokonalejší bytosti je pravdivá, a proto nemůže být důsledkem lidské nedokonalosti. Za původce této ideje v sobě označuje Boha. Je přesvědčen, že to

---

³⁹ M. Sobotka, „Descartovo zpochybňování přirozeného postoje“, in: J. Beneš, P. Glombíček, V. Urbánek (eds.), *Bene Scripsisti...* Filosofie, Praha 2002, s. 212.

⁴⁰ W. Röd, „K problému prvního principu v Descartově metafyzice“, In: P. Glombíček, J. Kuneš (eds.), *Cogito, ergo sum*. Praha: Filosofie, 2006, s. 21.

⁴¹ J. Bečvář, *René Descartes Milovník rozumu*, Praha: Prometheus, 1998, s. 24.

je oprávněný důkaz jeho existence.

V páté části svého díla, Řádu otázek přírodních, zkoumá fungování lidského těla a zabývá se světlem. Bůh do lidí vložil povědomí o jistých přírodních zákonech, o kterých nelze pochybovat. Přírodní zákony jsou podepřeny o boží dokonalost, stejně jako Bůh jsou neměnné a zůstávají zachovány ve stejné podobě i v případě stvoření nejen našeho světa, ale i světa dalšího. Opírá své předpoklady o zásadu nekonečné dokonalosti Boha. Podle Descarta Bůh dal světu přesné zákony (mechanické), které už nemění, a dál už svět jenom udržuje. Descartes zastává teorii, že svět se nevyvíjel postupně, ale Bůh ho od počátku stvořil takový, jaký měl být. Činnost, kterou Bůh svět udržuje je stejná jako činnost, jíž byl svět stvořen, totiž z chaosu, který jednal podle přírodních zákonů. Od popisu neživých předmětů a rostlin přechází k popisu zvířat a lidí. Spokojuje se s předpokladem, že Bůh stvořil všechny lidi stejně.

A konečně v poslední části Rozpravy, rovněž jako Bacon, rozvádí myšlenku lidské nadřazenosti nad přírodou. Podle autora svět mohl vzniknout z chaosu, díky vyššímu řádu, který dal světu Bůh. Dal člověku oheň do jeho srdce, stvořil zvířata i přírodu. Zvířata a lidé, jsou jakési důmyslné biologicko-mechanické stroje, ale na rozdíl od zvířat je člověk obdařen vlastní rozumovostí a schopností uvědomit si sebe sama.

Descartes sleduje praktické využití metodou získaných poznatků, které by se daly využít ke všem účelům, pro které by se hodily. „*Descartovský člověk, vystupující s nárokem být jakoby pánem a vlastníkem přírody, jež ustanovil její stvořitel, Bůh a s těmito znalostmi Boží legislativy se stává schopným přírodní procesy ovládat, využívat je pro své účely.*“⁴² Autor zde používá slovo *jakoby*, které uvozuje výraz pánem a vlastníkem přírody. Jeho panství, je jen *jakoby*, s respektem k vyššímu řádu, není absolutistické, normativní pouze možné. Poznání a výsledky, ke kterým zde dochází, mají zdokonalit a rozvinout lidský potenciál, usnadnit zajišťovací procesy ve smyslu materiálním. Znalosti matematiky, mechaniky jsou tedy prostředky, jak zkvalitnit lidský život.

Cogito princip mu slouží jako pevná základna pro jeho úspěšnou matematickou práci, o které se potřeboval ujistit i v rovině metafyzické. Descartova metoda je hledáním jistoty, kterou lze najít jen v sobě samém a nikoliv ve vnějším světě. Toto hledání je i určitou reakcí na situaci ve společnosti. Evropa se zmítala ve víru válek a

---

⁴² R. Zíka, *René Descartes Metafyzika lidského dobra*. Praha: FF UK, 2010, s. 120.

neklidu, a dosavadní vědění nijak nepomohlo lidem v jejich utrpení. Reformace, třicetiletá válka, celková nestabilita v Evropě podkopala důvěru nejen v náboženství, ale i v možnosti dosavadního poznání.

5. Meditace o první filosofii

Meditace o první filosofii jsou Descartovým metafyzickým vyjádřením. Položil zde metafyzický základ filosoficko - vědeckého systému, jehož hlavní části pak rozpracoval ve spisu *Principia Philosophiae* (Principy filosofie).⁴³ Descartes se snažil o reformu vědy rovněž metafyzickou cestou. Jeho postoj k metafyzice nejlépe dokresluje dopis Mersennovi: „*Domnívám se ale, všichni, jimž Bůh propůjčil užívání rozumu, jsou zavázáni k tomu, užívat jej v první řadě k tomu, aby poznali Boha a sebe. Proto jsem chtěl začít svá zkoumání; a řeknu Vám, že bych nedokázal nalézt základy fyziky, kdybych je nehledal tímto způsobem.*“⁴⁴ Descartes použil ve vztahu mezi metafyzikou, speciálními přírodními vědami a aplikovanými vědami, přirovnání ke stromu. Jeho kořenům odpovídá metafyzika, kmenu fyzika, větvím speciální vědy a plodům aplikované disciplíny. Užitek filosofie spočívá v plodech, které nám dávají aplikované vědy jako lékařství, technika, které nám umožňují lepší životní podmínky.⁴⁵

Věnuje zde pozornost otázkám Boží existence. Nechává stranou všechny algebraické křivky, úhly lomu, dopadu a vydává se hledat první a jisté poznatky. Meditace, které poprvé vyšly v roce 1641, byly ve znamení bájného ptáka Fénixe, třikrát za Descartova života tento pták vyletěl z popela. Nutno dodat, že první vydání vyšlo v srpnu 1641 u Michela Soly a titul prvního vydání se vedle existence Boha zabýval i nesmrtelností duše „*Meditationes de Prima Philosophia, in qui Dei existencia et animae immortalitas demonstrantur*“.⁴⁶

Meditace uvádí dopis psaný do Sorbonu: „Nejmoudřejším a nejslovutnějším mužům“, aby je vzali pod svou ochranu. Meditace jsou shrnuty do šesti částí a následují je námítky známých teologů a filosofů, jakými byli Caterus, Hobbes, Arnauld, Gassendi. Tyto námítky mají být reflexí jeho díla a Descartes si o ně píše otcí Mersennovi. Ten se pak obrátí na zmíněné filosofy a žádá je o vyjádření k Meditacím. Descartes se poté k námítkám vyjadřuje v odpovědích.

---

⁴³ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, Praha: Oikoymenth, 2001, s. 68.

⁴⁴ Tamtéž, s. 67.

⁴⁵ Tamtéž, s. 70.

⁴⁶ J. Beneš, *René Descartes či Tomáš Akvinský*. Praha: TRS, 1991, s. 20.

5.1.1. *Meditace: O tom, co lze uvést v pochybnost*

Autor zde medituje nad sněním a nad skutečností. Pokládá si otázky, zda můžeme dostatečně odlišit sen od bdění: „*a když o tom přemýšlím pozorněji, přímo mne ohromuje zjištění, že bdění nikdy nelze žádnými jistými známkami odlišit od snu, a právě toto ohromení mi téměř potvrzuje názor, že sním.*“⁴⁷ Ve snech se setkáváme jednak s reálnými věcmi, přinejmenším to mohou být naše údy, ruce, nohy, k tomuto rodu patří veškerá tělesná přirozenost, ale rovněž to také mohou být snové, bizardní až báje představy, které si naše mysl skládá z reálných a jednoduchých prvků, jako je rozlehlost, tvar, rozměr, počet a čas.⁴⁸ „*Tudíž z toho snad nevyvodíme špatně, že fyzika, astronomie, lékařství a všechny ostatní obory, které závisejí na uvažování o složených věcech, sice jsou pochybné, avšak aritmetika, geometrie a další takové obory, které pojednávají výhradně o nejjednodušších a nanejvýš všeobecných věcech a pramálo dbají o to, zda jsou tyto věci v přírodě či nikoli, obsahují něco jistého a nepochybného.*“⁴⁹ Jak prostá dedukce, jestliže si nemůžeme být jisti, že Bůh neučinil tak, aby neexistovala žádná země, žádné nebe, žádná rozlehlá věc tak poté nemůžeme mít zajisté ani vědy, které je studují, vyjma aritmetiky a geometrie, které zkoumají nejjednodušší věci, což je předmětem metody a uvedeno v Pravidlech pro vedení rozumu: „*Já jsem se však – vědom si své nedostatečnosti – rozhodl, že budu při úsilí o poznání věcí neústupně dodržovat takový pořádek, že vždy vyjdu od nejjednoduššího a nejsnadnějšího a nikdy nepostoupím dále, dokud nevidím, že už nezbyývají žádné další otázky.*“⁵⁰

Tak předpokládejme s Descartem, že Bůh nestvořil ani nebe, ani zemi, jen způsobil to, že jsme neustále klamáni. Zde je rozpor s tím, že Bůh je nanejvýš dobrý, i kdyby dopustil, že se budeme mýlit jen občas. A tak se autor vydává prozkoumat hypotézu, že neexistuje-li nanejvýš dobrotivý Bůh, pak je to „*zlotřilý démon*“, který nás klame. Díky této konstrukci zde vzniká skepse, důvod k tomu opravdu pochybovat. Tato extrémní pozice je nanejvýš nutná, aby mozek nepodleh línosti a neupadl

---

⁴⁷ R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, přel. P. Glombíček, T. Marvan, P. Zavadil, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 24.

⁴⁸ Tamtéž, s. 24.

⁴⁹ R. Descartes, *Meditace o první filosofii*. Praha: Oikoymenh, 2003, s.25.

⁵⁰ R. Descartes, *Pravidla pro vedení rozumu*. Praha: Oikoymenh, 2000, s. 39.

v pokušení se opět vrátit k před-sudkům, které máme vštípené od dětství. Každý z nás si nese tyto neověřené polopravdy zakódované ve své mysli. Zbavit se jich, však vyžaduje velké úsilí, které Descartes vynakládá symbolickou meditací o „zlotřilém démonovi“. Je to způsob, jak přeprogramovat stav mysli, jak ji vyburcovat od letargie k používání.

5.1.2. *Meditace: O přirozenosti lidské mysli: o tom, že je známější než tělo*

V chaosu a nejistotě je velmi obtížné existovat, a proto se vydává na cestu druhé meditace. V ní je třeba probrat a vytřídit všechny poznatky, vše, co ví, a vybrat z toho snad jediný, o kterém by nemohl pochybovat, anebo si přinejmenším mohl ověřit, že nic není jisté. Vychází zde z premisy „zlotřilého démona“, která mu poskytuje důvod k tomu, aby pochyboval. Pochybuje o tom, že má tělo, smysly, paměť. Člověk přeci nemůže popírat, něco takového se zdravým rozumem? V podobném duchu píše Námítky na druhou Meditaci Gassendi. Descartes, ale netvrdí, že nemá tělo. On se jen ptá na to, kdo je on sám a ví, že s jistotou nemůže říct, že je tělesná substance. „*Jsem tedy alespoň já něco?*“⁵¹ Neuvádí zde, že má tělo, protože to nemůže nijak dokázat, když je neustále klamán. To je naprosto nemožné, aby něco co je klamáno, neexistovalo.⁵² Tudíž nemůže nebýt, když myslí, tedy je. Z toho vyvozuje, že výpověď: Já jsem, já existuji, je nutně pravdivá, kdykoli na ni pomyslí.⁵³ Je třeba, aby jasně rozlišil co tedy je? Dříve si uvědomoval, že k smyslovému vnímání, je zapotřebí mít tělo, ale rovněž vztahoval činnosti -chůze, vyživování se, smyslového vnímání- k duši. V podstatě si neuvědomoval, co je jeho duše? Vyloučil zde i to, že by jeho duše byla jako jemný vánek, oheň či éter.⁵⁴ Vnímání jeho vlastního Já bylo velmi smíšené.

*„Mnění těch, kteří ve filosofii nepostupovali náležitě, je jiné pouze proto, že nikdy dost přesně neodlišili mysl od těla.“*⁵⁵

---

⁵¹ R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenth, 2003, s. 27.

⁵² Zde uvažuje podobně jako svatý Augustin.

⁵³ Tamtéž, s. 28.

⁵⁴ Tamtéž, s.28.

⁵⁵ Descartes, R., *Principy Filosofie*, Výbor doplněný dvěma dopisy princezně Alžbětě Falcké, Filosofia, Praha, 1998, s. 21.

Nyní, ale vyloučil, že má tělo, protože je neustále klamán. Uvádí zde další důvody, proč nemít tělo. Je to sporné, jak může pochybovat o něčem takovém? Protože se tak rozhodl. Potřebuje rozlišit, co náleží jeho duši, jemu samotnému a co je tělesné podstaty. Ale o čemkoliv tělesném zatím nemá žádný nepochybný důkaz. Má jen důvody, které ho opravňují k tomu, aby nevěřil, že nějaké tělo má.

A co tedy náleží k jeho myslí? Dochází k myšlence, která se mu začíná jevit, jako nejpravděpodobnější. K jeho podstatě, k jeho duši, patří neoddělitelně myšlení. Dále se ptá po významu, potřebuje definovat pojem věc myslící? Popisuje stavy, kterými prochází: pochybuje, dále chápe, tvrdí, také si představuje.

Dochází k poznání, že tělesné věci, jejichž představy má, nabývají formy myšlením.⁵⁶ Věci a tělesa můžeme tedy ve výsledku pojímat jedině myslí a to různými formami nedokonale a smíšeně, nebo jasně a rozlišeně. Ideje jsou pojímány jako fenomény myslí, ducha.⁵⁷ Na základě těchto dedukcí odlišil mysl od těla, protože zřejměji poznal, co je jeho podstatou. „*A co tedy jsem? Věc myslící. Co to je? Inu, věc pochybující, chápající, tvrdící, popírající, chtějící, nechtějící, jakož i představující si a smyslově vnímající.*“⁵⁸ Vědomé Já má autonomní charakter, který se přenáší i na jeho fenomény. Dokázal pomocí snů, ale také díky příkladu s voskem, že k chápání nějaké věci (mimo nás) dochází čistě prostřednictvím myslí. Ve snech můžeme chodit nebo létat, ale copak k tomu potřebujeme tělo? Ve snech se ocitáme na různých místech, ale ve skutečnosti tělo leží na jednom jediném místě. Rovněž zde uvádí příklad s voskem. Příklad abstrakcí vlastností vosku, kdy z vosku zůstane jen něco rozlehlého, poddajného a proměnlivého, a přitom se zdá být mnohem víc a rozmanitější.⁵⁹ Vlastnosti vosku uchopujeme pomocí myšlení, nebo tím, že je vidíme? Pro Descarta je tato otázka v tuto chvíli ještě nedokončená.

Pokud myslí, stále je a v případě, že by přestal myslet, přestal by existovat? Probírá se řadou těchto myšlenek a dochází k závěru: „*co je nutně pravdivé, a jsem tudíž precizně pouze věc myslící,*“⁶⁰.

Své dedukce prohlubuje a zpřesňuje v odpovědích na námítky Antoina Arnaulda

---

⁵⁶ Meditace, s. 31.

⁵⁷ Sobotka, M., *Descartes a metafyzické myšlení*, Filosofický časopis, Ročník XLIV, Praha, 1996, s. 768.

⁵⁸ Descartes, R., *Meditace o první filosofii*, Oikoymenh, Praha 2003, s. 30.

⁵⁹ Tamtéž, s. 32.

⁶⁰ Tamtéž, s. 29.

a jiných. Descartes si vážil námitek otce Arnaulda natolik, že nepatrně pozměnil původní text Meditací. Jiný postoj zaujal v případě Pierra Gassendiho, kterému v odpovědích na jeho námítky píše: „*Je také třeba poznamenat, ó hovado, že asi vůbec nechápeš, co to znamená užívat rozum.*“⁶¹

Lze snad z toho usuzovat, že by Descartes, nedokázal přijmout kritiku svého díla? Descartes si přál povznést své dílo k vyšší dokonalosti prostřednictvím dialogu s uznávanými učiteli, ale patrně se to podařilo jen v případě s Antoinem Arnauldem.

5.1.3. *Meditace: O Bohu: o tom, že existuje*

Descartes se důsledně přidržuje své metody. V první a druhé meditaci se snaží uchopit něco jasného a rozlišeného, a prostřednictvím sylogismů dochází k poznání sebe sama jako rozlišené věci myslící. V zájmu praktikování metody se v třetí meditaci snaží o *úplný výčet*, toho co je třeba revidovat a co nacházel ve své myslí.

Uznává, že přijal spoustu názorů, které si neověřil silou svého myšlení. Vrací se k myšlence o Bohu, který by mu dal takovou přirozenost, že by byl neustále klamán. Doznává, že to je předpojatý názor, tedy konstrukt, který je nutno podrobit zkoumání. Ptá se také, zda existuje vůbec nějaký Bůh.

Třídí, přebírá své myšlenky a systematizuje: „*Jiné však mají ještě jaké si další formy: například když chci, když mám strach, když tvrdím, když popírám, vždy sice postihují nějakou věc jako subjekt své myšlenky, ale myšlením pokrývám také něco víc než podobu té věci – jedny z těchto myšlenek se nazývají „chtění“ či „stavy, druhé pak „soudy“.*“⁶²

Ptá se po příčině sebe samého, od koho je? Jaká síla způsobila, že existuje? Pohybuje se v rovině metafyzické. Příčina jeho existence není jen v rodičích, protože potom by se mohl ptát, po jejich příčině a tak by mohl pokračovat a to nelze do nekonečna. Ptá se pak, zda nemůže být on sám zdrojem své existence? Ale, to rovněž zamítá, protože pak by si mohl dát všechny dokonalosti a neměl by pocit, že se mu něčeho nedostává, byl by samotným Bohem. Idea něčeho dokonalejšího není získaná

---

⁶¹ R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 297.

⁶² R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 37.

smysly, domnívá se, že je vrozená. Když odmítá, že by ji mohl získat smysly, odmítá, že by mohla být získaná, během vývoje, naučená, přijatá. Odmítá také předpoklad, že dokonalosti, které mu schází, by mohl získat nějakou činností z vnějšku. Tento úsudek je velmi originální ve svém důsledku. Vezměme v úvahu, že neexistuje-li Bůh, nějaká prvotní příčina - stvořitel, a všechny schopnosti získáváme zvnějšku nějakou námahou, či *obtížně*, pak z toho vyplývá, že bychom byli z ničeho, a to je paralogismus. Něco přeci nemůže vzniknout z ničeho, podle Descarta.

Kde se v něm tedy bere myšlenka na něco dokonalého a nekonečného? A odpovídá této myšlence nějaká předmětná realita? Domnívá se, že idea Boha je nám vrozená a nikoliv získána smysly. Když odmítá, že by ji mohl získat smysly, odmítá, že by mohla být získaná během vývoje, naučená, přijatá. Lidé, kteří jsou od dětství vedeni k víře v Boha, ještě nemusí být věřící a naopak, člověk, který nebyl veden náboženskou výchovou, se mohl přidat k řadě věřících. V podstatě záleží na tom, nakolik jsme schopni být v kontaktu sami se sebou a autenticky odpovídat na to, co nacházíme sami v sobě. Jestliže se někdo rozhodne pro víru v Boha, je to na základě toho, že ho to vnitřně oslovuje, že ta myšlenka je v něm samotném. Dochází zde a posteriori k existenci Boha. Uvědomuje si, že tato idea, idea Boha tedy něčeho dokonalého je vněm přítomná a že ji nemůže nijak potlačit. Odkud se bere idea Boha? A jak může mít myšlenku něčeho nekonečného, když si nekonečno nelze našim nedokonalým uvažováním představit? Tuto myšlenku vnímá daleko zřetelněji než sám sebe. Uvědomuje si svou nedokonalost a konečnost až v návaznosti na ideu Boha.

5.1.4. Meditace: O pravdivém a nepravdivém

Poté, co meditoval o existenci Boha, si dovoluje přemýšlet o tom, co je pravdivé a nepravdivé. V předešlé meditaci se zabýval tím, že v Bohu spatřuje všechny dokonalosti. Z toho vyvozuje, že jeho záměrem není, aby nás klamal. Ptá se po podstatě nepravdivého. Nemusíme chápat a rozumět všemu, ale nelze z toho ještě vyvozovat, že Bůh neexistuje. Klam se zdá být dokladem bystrosti či moci, ale jen na první pohled. V podstatě je to popření sama sebe. Když se zdá, že klameme druhé, v první řadě však škodíme sami sobě. Klam a lež jsou nedokonalosti a slabosti, kterých se dopouštíme záměrně. Ale jsou také chyby, jichž se dopouštíme nevědomě. Bůh nám nedal nějakou schopnost chybovat, ale přesto se stává, že chybujeme. Pokud se vztahujeme

k myšlence Boha, není v nás nic nedokonalého ani chybného. Zůstáváme-li pouze sami sebou, objevujeme, že jsme vystaveni řadě chyb, jejichž příčinu můžeme najít v paralelním uvažování, o Bohu, ale zároveň o negativní prázdnotě.⁶³ „*To však stále ještě docela nestačí: chyba totiž není čistým popřením, ale zbaveností čili chyběním nějakého poznání, jež by ve mně nějak mělo být; a s přihlédnutím k Boží přirozenosti se nezdá možné, aby do mne Bůh vložil schopnost, jež by nebyla ve svém rodu dokonalá čili, která by byla zbavena nějaké dokonalosti, která jí přísluší.*“⁶⁴

Bůh nám tedy dal schopnost poznávat a rozeznávat klamné od pravdivého, ale jen v případě, že upřímně hledáme, zkoumáme a učíme se používat vlastní rozum, se tato schopnost projevuje. Můžeme vidět věci a sami sebe jako dokonalé, když je nahlížíme jako součást celku, jako součást tohoto světa, jako součást toho, co je stvořeno Bohem. Pokud na „Boží díla“ hledíme izolovaně, abstrahujeme je od celku, jeví se nám jako nedokonalé. Descartes prozatím nepoznal krom sebe a představy Boha nic jistě, ale protože nahlíží nekonečnou Boží moc, nelze popřít, že Bůh stvořil i mnoho jiného, které by mu poskytovalo onen celek.⁶⁵

Naše schopnost chápat je omezená, ale dokážeme si představit dokonalejší a větší schopnost, kterou Descartes spatřuje u Boha? Naproti tomu vůli a svobodné rozhodování cítí v sobě jako neomezené a díky nim se vztahuje k Bohu. Chyby, kterých se dopouštíme, souvisejí se schopností poznávat a s naší vůlí. Chyba či nepravda je popřením skutečnosti, reálného stavu a nedůsledným následováním vlastního rozhodnutí - skutečného Já. Jinými slovy, když naše chtění a vůle překročí hranice toho, co můžeme chápat a čemu můžeme porozumět. Podle toho bychom se měli vyvarovat všech unáhlených, nesmyslných rozhodnutí a rychlých soudů, protože v této věci spočívá největší a hlavní lidská dokonalost.⁶⁶

---

⁶³R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenh, 2003, s.52.

⁶⁴Tamtéž, s.52. Na jiném místě ve čtvrté meditaci uvádí, že chybu nebo nepravdivost, nemůžeme označit jako zbavenost, ale jako popření. Zbavenost nám může navodit dojem boží nedokonalosti, to jest, že nám Bůh něco záměrně odepřel.

⁶⁵Tamtéž, s.53.

⁶⁶ Tamtéž, s. 58.

5.1.5. *Meditace: O esenci materiálních věcí; a opět o tom, že Bůh existuje*

Descartes se v předešlých meditacích systematicky cvičil v kritickém myšlení, aby dosáhl pevných základů svého poznání. Dospěl k předpokladu, že je substancí, jejíž všechna podstata čili přirozenost (esence) je toliko myšlení, a že ke své existenci nepotřebuje žádného místa ani nezávisí na žádné hmotné věci.⁶⁷ Autor tím ještě nepopírá existenci těla a fyzického světa, jen akcentuje své dosavadní *jisté* poznatky, že je věcí myslící s ideou Boha. Zde připojil apriorní důkaz Boží existence.⁶⁸ Činí tak se záměrem, aby mohl pokračovat ve své meditaci a podívat se, zda lze u materiálních věcí dospět k něčemu jistému.⁶⁹

Descartes zkoumá, nakolik jsou ideje věcí a jejich akcidenty v jeho myšlení a zda uchopení „fyzických věcí“ pomocí myšlení odpovídá nějaké předmětné realitě. I zde se snaží opět dokázat existenci Boha. Descartes mluví o idejích, které nemohou být klamné, nýbrž jen naše soudy o nich. Na příkladu hory a svahu vymezuje své pojetí esence a existence. Nelze myslet horu bez svahu, ale to ještě nedokazuje jejich existenci ve vnějším světě. Vyplývá z toho, že nelze myslet Boha bez existence? Existence Boha je zde míněna jako něco neodlučitelného, stejně spojeného jako hora a svah. Descartes uvažuje o Bohu, jako o nejvyšším stupni dokonalosti, a tudíž mu nelze odepřít existenci. Myslíme-li na něco dokonalého, nekonečného, pak je to příčinou sebe sama, a to si neodepírá vlastní existenci. Descartes tedy tvrdí, že je existence od Boha neoddělitelná a on proto opravdu existuje.⁷⁰ V protikladu aristotelských kategorií - esencí Boha je jeho existence. To je Descartova varianta ontologického důkazu boží existence.

Pokud tedy myslíme na nějakou věc, ač je vybájenou nebo jen myšlenou, pak o ní v daný okamžik můžeme říct, že existuje. Existuje pak v reálném světě jako předmětná realita, mimo naše myšlení? Myšlení ještě neukládá věcem nutnou existenci v reálném světě. Descartes rozumí pod pojmem substance nejen něco rozlehlého, tedy ve smyslu aristotelském. Když mluví o sobě v předchozích meditacích jako o substancí

---

⁶⁷ R. Descartes, *Rozprava o metodě*, přel. V. Szathmáryová-Vlčková, Praha: Jan Laichter, 1933, s. 36.

⁶⁸ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001, s. 103.

⁶⁹ R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 59.

⁷⁰ Tamtéž, s. 62.

- myslící, v podstatě eliminuje možnost rozlehlosti ve spojitosti s myšlením. V tomto ohledu si odporuje. On zcela nevylučuje to, že je nějakým způsobem svázán se svým tělem.

Descartův Bůh garantuje jako pravdivé rovněž geometrické a matematické důkazy. „*i kdyby ne všechno, co jsem v předešlých dnech prošel v meditaci, bylo pravdivé, měl bych si být Boží existencí jist přinejmenším na tom stupni jistoty, na jakém jsem si byl dosud jist matematickými pravdami.*“⁷¹

Descartes opět dochází k závěru, že přijímat jako jisté může jen věci, které vnímá jasně a rozlišeně. „*Nauka o „materiálním“ klamu v idejích je založena na myšlence, že vědomí si není vědomo idejí pouze jako fenoménů myslí, nýbrž že v idejích zároveň vychází najevo realita jejich předmětu.*“⁷² Podobně je tomu v geometrii, matematice, jestliže se přesvědčíme např. o vlastnostech trojúhelníku a zjistíme, že jeho tři úhly jsou rovny dvěma pravým, že proti jeho největšímu úhlu leží nejdelší strana, pak se nám jeví idea trojúhelníku jako jasná a dostatečně poznaná, i když dříve jsme ji mohli vnímat nedostatečně jen prostřednictvím smyslů.⁷³

Konec této meditace je překvapivě velmi silný. Descartes je vnitřně přesvědčený o tom, že pokud v životě hledáme pravdu a jistotu, podaří se nám to jen tehdy, najdeme-li víru v „pravého Boha“. V takovém případě už není tolik obtížné poznat pravdu o sobě, o samotném Bohu, o věcech, ale i o tělesné přirozenosti, která je předmětem čisté matematiky.⁷⁴

5.1.6. Meditace: O existenci materiálních věcí a o reálné odlišnosti myslí od těla

V poslední meditaci se Descartes zabývá důkazy o existenci materiálních věcí. Vychází z předpokladu, že jako předmět čisté matematiky mohou materiální věci existovat, pokud je vnímáme jasně a rozlišeně. Diferencuje pojmy představivosti od čistého chápání, definuje představování jako modus myšlení. Při chápání se spoléháme na čistý rozum, na vlastní dispozice, obracíme se i k určitým idejím. Při představování

---

⁷¹Tamtéž, s.61.

⁷²L. Major, M. Sobotka, *Světónázorový význam Descartovy přírodní filozofie*, Praha, 1977, s. 76.

⁷³R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 60.

⁷⁴Tamtéž, s. 65.

se mysl obrací k tělu (smyslová zkušenost) a hledá něco shodného s idejí.⁷⁵ Něco si představujeme, něco chápeme, pokaždé využíváme trochu jiné dispozice a v jiné intenzitě. Dokládá to na příkladu trojúhelníku a tisíciúhelníku. Trojúhelník a jeho vlastnosti chápeme a je pro nás snadné si trojúhelník představit. Vyvolat v mysli jeho obraz je možné prostřednictvím koncentrace a také díky smyslové zkušenosti. Taková představa trojúhelníka je jasná. Představit si však tisíciúhelník? Můžeme pochopit, že je to předmět o tisíci stranách, ale představit si ho naše mysl může jen velmi nedokonale - smíšeně. Představování podle Descarta nenáleží k esenci mysli. Tvrdí, že bez schopnosti představovat si by to byl stále on – myslící substance. Ale jak by to ovlivnilo kvalitu jeho života?

Poté Descartes začíná zkoumat, co dříve pokládal za pravdivé ze smyslového vnímání. Reviduje tyto poznatky a snaží se zachytit jejich příčinu. Díky smyslům chápal, že má tělo, které je jeho součástí. Díky smyslům pak vnímal bolest, ale i rozkoš, hlad, žízeň, ale také tělesné sklony k veselosti, smutku, hněvu. Vně svého těla pak vnímal cizí těla, se kterými nebyl spojen tak neodlučitelně jako se svým. Dále tu byla tělesa, u kterých mohl rozlišit tuhost, rozlehlost, teplotu. Smysly vnímal světlo, barvy, vůně, chutě a zvuky, které dokázal rozlišit v členitém prostředí – země, nebe a moře.⁷⁶

„A podle idejí všech těch kvalit, které se mému myšlení nabízely, a které jedině jsem vlastně a bezprostředně smysly vnímal, jsem vůbec ne bezdůvodně mínil, že smyslově vnímám jakési věci zcela různé od mého myšlení, totiž tělesa, z nichž ony ideje pocházely; zakoušel jsem totiž, že ke mně přicházejí bez mého nejmenšího souhlasu, takže bych nemohl žádný předmět smyslově vnímat, byť bych sebevíc chtěl, kdyby se nenaskytl smyslovému orgánu, a nemohl bych jej smyslově nevnímat, kdyby se mu naskytl.“⁷⁷

Rozebírá logicky a postupně smyslovou zkušenost, které dříve slepě důvěřoval a chápal ji jako danost nebo přirozenost. V podstatě to bylo první, s čím se setkal, než dokázal něco pochopit. Ideje získané prostřednictvím smyslové zkušenosti se mu jevily živější, vřelejší na rozdíl od těch, které vnímal při představování, nebo ve snech. Ty ideje nemohly mít příčinu v něm samém, musely být od jiných věcí. A jelikož znal jen ty ideje, které měl v mysli, dospěl k závěru, že musí být podobné věcem, v kterých tkví

---

⁷⁵R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, Praha: Oikoymenh, 2003, s. 67.

⁷⁶ Tamtéž, s. 68.

⁷⁷ Tamtéž, s. 68.

jejich příčina. Nyní díky získaným zkušenostem vidí, že ho smysly o vnějších věcech klamaly. Důvěřoval také vjemům, které mu poskytovaly pocit bolesti. Tuto důvěru vyvrací třemi příčinami k současné pochybnosti. První je příklad lidí, kteří přišli o nějakou končetinu. Oni popisují, že cítí bolest v té části těla, která jim už nenáleží. Další příčinou je jeho teorie o bdění a spánku. Ve snech se mu jevily věci, o kterých pochyboval, že by je mohl získat aktuálně prostřednictvím smyslů. A jelikož v druhé meditaci uvádí, že nikdy dostatečně nerozlišil, zda bdí nebo spí, tudíž nemůže důvěřovat smyslům ani v bdělém stavu. Jako třetí příčinu vidí to, že si nebyl jist svým původcem. Je to jakési shrnutí dosavadních poznatků z předchozích meditací.

Dále uvádí důvod, proč dříve důvěřoval smyslům. Vnímá vjemy věcí velmi silně, jako sebe sama. Neviděl rozdíl mezi tím, co opravdu je, a tím co se mu jeví. Zdálo se to být jeho součástí, nerozlišené, prolnuté dohromady. Až poté, co poznal sám sebe, a dokázal rozlišit to podstatné, co mu opravdu náleží, se mohl osvobodit. Descartes stále opakuje, závěry z předchozích meditací. Snaží se o úplný výčet, prakticky využívá postupy své metody. Ujišťuje se, že je myslící substancí, ale na tomto místě rovněž dodává, že má tělo, které je s ním spojeno, a zároveň má rozlišenou a jasnou představu o sobě. A jako takový je rozdílný od svého těla. „*Je tedy jisté, že jsem od svého těla opravdu odlišný a že mohu existovat bez něj.*“⁷⁸ Descartes zde v určitém smyslu, uvažuje o duši jako Platón.

Rozlišuje různé mody myšlení, kterými jsou představování a smyslové chápání. Smyslové chápání rovněž jako představování není esencí jeho duše (myslící substance), je to trpná schopnost přijímání a poznávání idejí smyslově vnímatelných věcí.⁷⁹ Mluví zde o idejích, které se trpně stávají jeho součástí. On není jejich původcem, toho si je vědom a ptá se po jejich příčině. Ty ideje jsou původem od jiné substance, v níž jsou formálně nebo vynikavě. „*Tato substance je buď těleso čili tělesná přirozenost, v níž je formálně obsaženo vše, co je v idejích předmětně, nebo je jí jistě Bůh či jiné stvoření, vznešenější než těleso, a v nich je to obsaženo vynikavě.*“⁸⁰

A jelikož jsme poznali Boha pravdivého, ne-klamajícího, který je původcem všeho, a který nám dal sklon věřit, že ideje skutečně pochází z určitých reálných věcí. Pak Bůh je oním prostředníkem mezi naším evidentním poznáním a řádem věcí, jež

---

⁷⁸ Tamtéž, s. 71.

⁷⁹ Tamtéž, s. 71.

⁸⁰ Tamtéž, s. 72.

stvořil právě takové, jak se nám dávají poznat našim evidentním poznáním.⁸¹

Jinými slovy, nemůžeme pochybovat zcela o vjemech, které nám poskytují smysly, protože Bůh stvořil i věci mimo nás, tak jak se nám prezentují, a pokud nás smysly klamou, a my proto vnímáme ony věci smíšeně a nepřiměřeně, je v naší moci, kterou máme danou Bohem, tuto chybu napravit. A jelikož je Bůh pramenem vši pravdy a nám se vždy zdálo přirozeně, že máme tělo, nebo že jsme s ním pevně spojeni, pak ani zde nemůže být žádná pochybnost. Tělesné potřeby jako hlad, žízeň, nebo pocit bolesti, jsou dokladem toho, že jsme s tělem propleteni a to nikoliv *jako patří lodník ke své lodi*⁸².

V případě, že bychom brali v úvahu Descartovo přirovnání o lodníku a lodi, necítili bychom bolest, hlad ale chápali bychom je. Nebylo by to lepší řešení? Jistě ne. To, že nám smysly podávají tyto vjemy bolesti a hladu, nám poskytuje silnější pud sebezáchovy. Patří to k naší přirozenosti. Nejdříve je cítíme a poté je můžeme pochopit. Poskytují nám určitou zpětnou vazbu. Podle Descarta jsme „substancí myslící“, čímž je určen náš život. Myšlení nás usměrňuje, ale zároveň potřebujeme vědět, jak naše myšlení ovlivňuje tělo.

Výraz od přirozenosti lze chápat ve smyslu - dané Bohem. Za přirozené máme také například to, že vnímáme teplo a chlad, že vnímáme barvy, prostor, ale nesoudíme o nich vždy správně. Descartes zde dále pomocí fyziologie ukazuje, jak funguje tělo a mysl souběžně. Uvádí zde na příkladu nemoci (vodnatelnosti), že naše přirozenost není neomylná. Jedna z příčin je ta, že naše mysl je nedělitelná, ale tělo jako materiální substance je rozdělené do různých částí a je rozložené na části. „K pochopení tělesné přirozenosti dospějeme podle Descarta jen pomocí názorné ideje, kterou uchopíme díky „aplikaci“ čistého intelektu na to co je názorně dáno.“⁸³

Pro Descarta „*je naprosto zjevné, že i přes nezměrnou Boží dobrotu nemůže přirozenost člověka složeného z mysli a těla nebýt někdy omylná.*“⁸⁴ Meditující Descartes se prostřednictvím poslední meditace smiřuje s poznáním sebe sama jako chybujícího člověka s rozumově – tělesnou podstatou.

Je tedy lepší, když dochází k omylům zřídka, než kdyby nás tělo zrazovalo

---

⁸¹ M. Sobotka, Descartes a metafyzické myšlení, *Filosofický časopis*, roč.44, č.5, Praha 1996, s. 766.

⁸² R. Descartes, *Meditace o první filosofii*. Praha: Oikoymenh, 2003, s. 73.

⁸³ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, s. 84.

⁸⁴ R. Descartes, *Meditace o první filosofii*, s. 78.

neustále. Naše tělo ve spojení s myslí funguje převážně tak, aby bylo zachováno. Všechny omyly a nedostatky nás učí, jak se jim napříště vyvarovat, jak je napravit. Naše tělo nám ve většině případů dává ty správné a pravdivé signály. Není divu, že po těchto úvahách dochází Descartes nevyhnutelně k bodu, kdy říká, že: „*A tak se nemusím dále bát, zda není to, co mi denně ukazují smysly, nepravdivé, nýbrž je nevyhnutelné zahrnout přemrštěné pochybnosti předchozích dní jako směšné.*“⁸⁵ Pod tíhou všech meditací se nyní může smířit s tím, „*že lidský život je v jednotlivých věcech často vystaven chybám, a uznat nepevnost naší přirozenosti.*“⁸⁶

Je to jen další Descartův experiment? Ano, experiment s pravdou a jistotou, na jejímž konci může respektovat i takové poznání o člověku, že je vystaven řadě chyb a jeho přirozenost není a nemůže být dokonalá. Na počátku stála touha po jistotě, na jejím konci je pravdivé poznání, které jen potvrdilo, že pochybnostem a nejistotám se v životě nevyhneme. Je to, však *Jeho* poznání, díky němuž prošel obtížnou cestou a na jejímž konci ho čeká smíření. „*Ale kdo pochybuje, ten zná rozdíl mezi pravdou a nepravdou.*“⁸⁷

Odkaz, který nám zanechal Descartes, je zřejmý, platný a funkční pro všechny. Lidé, kteří nepochybují, ale jsou si naprosto jisti vším, se vydávají špatnou cestou. Radikalismus v myšlení, v jednání s druhými, v chování, je násilným a nesvobodným jednáním.

---

⁸⁵ Tamtéž, s. 79.

⁸⁶ Tamtéž, s. 80.

⁸⁷ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001, s.84

6. Dopisy Alžbětě Falcké

Život filosofa, vědce nebo obyčejného člověka? Probíráme-li se knihami, odkazy na Descarta, může nám vyvstat nejasný obraz o tom, jaký byl člověk. Byl to vědec, velmi nadaný a nesporně vysoce inteligentní, který byl obdařen nevšední lidskostí, jejíž záblesky tušíme v jeho díle. Jeho osobnost se nám však plně rozvine až v jeho dopisech. Jeho korespondence je rozsáhlá a vyšla, brzy po jeho smrti v období 1657-1667.⁸⁸ Mezi výjimečné pak patří ty, které psal princezně Alžbětě Falcké, dceři českého Zimního krále.

Z této korespondence se dochovalo třicet dva dopisů, které Descartes napsal mladé a krásné, princezně v letech 1643-1649. Princezna Alžběta Falcká byla urozená žena, spřízněná s mocnými panovníky této epochy. Nebyla jen dcerou českého Zimního krále, kurfiřta Bedřicha Falckého, ale rovněž neteří popraveného Karla I. a vnučkou Jakuba I. Narodila se v Heidelbergu roku 1618, ale po ztrátě otcových území v Čechách a Falci se rodina přestěhovala do Haagu, kde sídlil jejich exilový dvůr. Alžběta studovala v Leidenu jazyky, starou i moderní literaturu, pro které byla výjimečně nadaná, ale rovněž se u ní probudil velký a doživotní zájem o filosofii. Díky svému pobytu v Leidenu se s ní roku 1643 Descartes mohl setkat. Zemřela roku 1680 v Herfordu.⁸⁹

Dopisy psané princezně nám dávají tušit, jak velký měla zájem o Descartovu filozofii. Descartes zde odpovídá na velmi bystré a pozorné otázky, které jsou mu zdrojem inspirace. Právě z těchto dopisů, se dozvídáme, že to byla ona, která Descarta přivedla k tomu, aby napsal *Vášeň duše* (*Les passions de l'âme*), které měly zpřesnit a vyjasnit jeho nauku o vztahu těla a mysli.⁹⁰

Především, Descartes zde nepíše aristokratce, nýbrž přítelkyni, které projevuje nejen povinnou úctu, ale rovněž otevřenost a respekt. Byly mezi nimi společenské, náboženské i věkové rozdíly, ale styl těchto dopisů dokazuje, že jejich vztah překročil hranice doby. „*Byl jí roven duchem, charakterem a již zcela moderním pocitem nezávislosti svobodného člověka.*“⁹¹

---

⁸⁸R. Descartes, *Dopisy Alžbětě Falcké*, Brno: Petrov, 1997, s. 8.

⁸⁹Tamtéž, s. 12.

⁹⁰Tamtéž, s. 13.

⁹¹ Tamtéž, s. 8.

V dopisech se odráží situace doby. V Evropě doznívá Třicetiletá válka, ve které přišla rodina princezny nejen o území, ale ztratila mnohem víc, byla pošlapána svoboda jejich vyznání. Rodina se pak ocitá v exilu v Holandsku, kde se nemusí bát, protože je zde svoboda vyznání. Zároveň propuká v Anglii revoluce a pro princeznu to znamená opět další ztrátu. Mohly mít tyto události vliv na její zdraví? Descartes zde projevuje obavy o Alžbětino zdraví, doporučuje jí obezřetnost. Nejistota a strach, které jsou atributy této doby, vyžadují opatrnost na obou stranách. Není to tak dlouho, co byl odsouzen Galilei za své myšlenky a poznatky. Descartes si je vědom nebezpečí, které by mohlo hrozit i jeho osobě. Musí se vypořádat s útoky, které proti němu vedli Voetius a jeho syn.⁹² Na své straně má některé z jezuitů, ale to nestačí, aby Sorbonna přijala jeho *Meditace o první filosofii*.

Tyto dopisy, nejen že nám odrážejí situaci ve společnosti, ale zároveň osobnost autora v posledních letech jeho života. Ukazují nám ho již poněkud méně zdrženlivého a více sdílného. Descarta, který celý život hledal rovnici, která by vysvětlila všechny zákony vesmíru. A tentýž Descart, pak píše v dopise princezně Alžbětě z 6. října 1645 - „*lidská přirozenost není taková, abychom všechno věděli*“⁹³. V dopisech princezně se neprojevuje vědec, ale filosof života a přítel s dobře míněnými radami. „*Vynaložit důvtip na to, abychom dokázali pozorovat věci, aniž bychom propadali omylu*.“⁹⁴ Jsou to pravdy, které mohou posloužit vědě stejně, jako nám mohou pomoci v běžném životě.

S princeznou se pokoušel řešit vztah těla a mysli. Probírali spolu Senecovo, Hobbesovo dílo a další významné práce předních autorů. Navzájem se podporovali v aktivním nahlížení na filosofické problémy. Také spolu diskutovali o otázkách náboženských. Descartes vyznával katolické náboženství, ve kterém byl vychováván jezuitou. Alžběta byla pevná a neoblomná v protestantské víře. Neshodnou se spolu v otázce víry, ale není to důvod k tomu, aby spolu přestali udržovat přátelství. V dopise z ledna 1646 se Descartes snaží princeznu usmířit s myšlenkou, že její bratr Eduard konvertoval ke katolicismu díky sňatku s Annou de Gonzague. Descartes se snaží princezně vysvětlit, že každý má právo své štěstí sledovat různými cestami. A také, že na světě je více dobra, než zla. Dobro, které je celistvou dokonalostí a zla, jež je

---

⁹² Gisbert Voetius působil jako profesor teologie v Utrechtu.

⁹³ Tamtéž, s. 74.

⁹⁴ Tamtéž, s. 73.

známkou jistého nedostatku.⁹⁵Descartes píše princezně o své plánované cestě do Stockholmu ke královně Kristině a rovněž jí ujišťuje o své stálé náklonnosti. Poslední dopis, který je znám, jí posílá 9. října 1649 již ze Švédska, kde 11. února 1650 umírá.

---

⁹⁵ Tamtéž, s.89.

7. Descartův přínos vědě a filosofii

Descartova filozofie je novou teorií rozvíjející vlastní rozumovost. Toto nové pojetí rozumu jako měřítka pro svět okolo nás souvisí s aktivním přístupem. Podle této teorie jsou věci okolo nás jasnější, vycházíme-li ve svém poznání ze sebe, totiž z toho, jak se jeví našemu rozumu, který postupuje tak, že zkoumá, jaké důsledky vyplývají ze stanovených hypotéz.⁹⁶ Verifikovat tato zjištění lze pomocí experimentu, „*zda to, co s logickou nutností vyplývá z přijatého předpokladu, se shoduje s jevy, či nikoli.*“⁹⁷ Jeho přínos byl rovněž v prosazení experimentu jako vědecké metody, jíž se ověřuje pravdivost vědecké hypotézy. V Experimentu, o kterém mluvil již Galilei.

„V experimentu se pozitivně ověřuje nebo je zamítnuta hypotéza, a to tím způsobem, že se dosazením jistých podmínek, které hypotéza předpokládá, uměle vyvolají jevy, které z hypotézy logicky vyplývají.“⁹⁸ Hypotéza je původem z řeckého slova hypo-thesis a znamená předpoklad, podklad či princip. Vypovídá o nějakém jevu, jehož pravdivost se musí teprve ověřit či vyvrátit. Správně formulovaná hypotéza nemůže mít jednu pravdivostní hodnotu, pokud není prověřena experimentem.

Jako vědec se domníval, že všechny věci se sestávají z materiálních částí, ale žádná z nich není nedělitelná.⁹⁹ Počítal s tím, že prostor a čas jsou spojeny pohybem, a pohyb je možno vypočítat. Descartes svou vědu postavil na mechanistickém výkladu světa. Kritikové za tímto mechanistickým obrazem světa vidí snahu člověka ovládnout svět. Descartes formuloval několik zákonů o pohybu a zákon o setrvačnosti. Jeho mechanika z dnešního pohledu vykazuje řadu nepřesností. V optice se Descartes zabýval zákonem lomu světla.¹⁰⁰ Jeho postupy v matematice jako například algebraické metody nalezení tečen a normál algebraických křivek, však odhalují jen to, že jsou tu matematické zákony, které stanovil Bůh. Jeho Bůh není jen prvním hybatelem, ale aktérem, který je činný a přítomný v každém okamžiku. Deduktivní postupy, které

---

⁹⁶ L. Major, M. Sobotka, *Světónázorový význam Descartovy přírodní filozofie*, Praha, 1977, s.15.

⁹⁷ Tamtéž, s. 16.

⁹⁸ L. Major, M. Sobotka, *Světónázorový význam Descartovy přírodní filozofie*, s. 21.

⁹⁹ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, Praha: Oikoymenh, 2001, s. 108.

¹⁰⁰ J. Bečvář, *René Descartes Milovník rozumu*, Praha: Prometheus, 1998, s. 26.

Descartes používá v geometrii, s úspěchem přenáší do filosofie.

Jeho metafyzika poznání měla zásadní vliv na vývoj celé evropské filosofie. Descartův dualismus je dodnes živým tématem a předmětem zkoumání vědy, zejména ve 20. století, kdy se filosofie a psychologie zabývá tematikou vědomí a mysli. John Searl píše na sklonku 20. století: „*Since Descartes, the mind-body problem has taken the following form: how can we account for the relationships between two apparently completely different kinds of things? One the one hand, there are mental things, such as our thoughts and feelings; we think of them as subjective, conscious and immaterial. On the other hand, there are physical things; we think of them as having mass, as extended in space, and as causally interacting with other physical things.*“¹⁰¹

Řešení tohoto problému ve filosofii často vyústilo v popření statutu jedné nebo druhé entity. Descartova teorie o propojení těla a duše prostřednictvím podvěsku mozkového nebyla dodnes přijata. Je mozek biologický počítač, nebo má člověk opravdu duši? To jsou otázky, na které není jednoznačná odpověď.

Zdroj omylu středověké a aristotelské fyziky vyplývá ze vztahu k člověku jako bytosti, která je ovládána vnitřními silami. Člověk má v sobě mohutnost schopnou uvést do pohybu tělo a vědomou si své aktivity. Aristotelská fyzika je pro všechny druhy pohybu zobecněním tohoto vědomí, předpokládá, že všechny pohyby v přírodě jsou pohyby vědomými. Podle Descarta nám byla dána intuice o spojení duše a těla pouze proto, abychom pochopili sebe samé, ovšem mýlíme se, když ji vztahujeme na tělesa mimo sebe.¹⁰²

---

¹⁰¹J. Searle, *Minds, Brains and Science*, Harvard university Press, Cambridge, Massachusetts, 2003, s. 14.

¹⁰²R. Descartes, *Dopisy Alžbětě Falcké*, Brno: Petrov, 1997, s. 26.

8. Metafyzika poznání

Řád věcí se zhroutil a Descartes se ptá, co je pravdivé? Jaké poznání je jisté? Rozhodně to není aristotelský svět. Descartes začíná pochybovat. Pochybuje však ovšem? Jestliže, ale není nic pravdivé, tak ani tato myšlenka není pravdivá, tudíž musí být možnost najít řešení a najít něco jistého. Tyto myšlenky obsahují rozpor. A pro Descarta znamenají výzvu. „*Chci najít novou cestu poznání... On drive à la connaissance des choses par deux voies: l'expérience et la déduction... Ta cesta je dvojí: pokus a úvaha.*“¹⁰³ Descartes tedy svou metodou, která vychází původně ze skepse, způsobil převrat ve filosofii. Není tedy překvapivé, že jeho dílo patří mezi nejvíce probádané. Někteří filozofové se pokoušeli porozumět Descartovu myšlení ve smyslu hermeneutickém. Neptali se po oprávněnosti jeho myšlenek, ale po souvislostech a významu. Mezi takové myslitele patřil Martin Heidegger. Jiným směrem se vydal Edmund Husserl, který pracoval s Descartovým odkazem, třídil jej a aktualizoval.¹⁰⁴

„*Filozofy jsem však často přistihl chybovat v tom, že se pokoušeli to, co je zcela jednoduché a samo o sobě známé, vysvětlovat logickými definicemi, a tím to zatemňovali.*“¹⁰⁵ Pro Descarta je intuice a dedukce jediným způsobem poznání. I svého Boha dedukuje pomocí cogito principu. Poznání intuitivní je nejvyšší možné, je to nejjasnější, nejjistější poznání, kterého může člověk dosáhnout. *Descartes je tvůrcem „metafyziky poznání“, filosofické vědy o „principech lidského poznání“, která nevykládá svět podle hierarchie jsoucího, nýbrž podle toho, které věci lze poznat dříve a které později podle řádu našeho poznání.*¹⁰⁶ Jakékoliv vědecké bádání předpokládá s naprostou nutností tři pravdy, vlastní existenci, zásadu protikladu a schopnost myslit k dosažení pravdy. Tyto tři pravdy jsou implicitně obsaženy v každém soudu i v každém pochybování. Neboť jakýkoliv soud a pochybnost předpokládá existenci myslící osoby.¹⁰⁷

---

¹⁰³ Mácha, K., *Cartesius*, nakladatelství Petrov, Brno 1991, s. 30

¹⁰⁴ W. Röd, *Dějiny Filosofie, Svazek 8, Novověká filosofie I.*, s.117 – 118.

¹⁰⁵ R. Descartes, *Principy Filosofie*, Výbor doplněný dvěma dopisy princezně Alžbětě Falcké, Praha: Filosofia, 1998, s. 19.

¹⁰⁶ M. Sobotka, Descartes a metafyzické myšlení, *Filosofický časopis*, roč.44, č.5, Praha 1996, s.752.

¹⁰⁷ J. Beneš, *René Descartes či Tomáš Akvinský*. Praha: TRS, 1991. s. 43-44.

9. Závěr

„Voltaire hovoří o Descartovi jako o člověku, který odhalil omyly starověku a postavil své na jejich místo.“¹⁰⁸ V duchu renesančního myšlení se lidé vědy odklání od víry v Boha. Meditující Descartes se navrácí zpět k Bohu. Zanechal nám svět rozdělený na dvě substance *res extensa* a *res cogitans*, ale již nám neposkytl relevantní, prokazatelné vysvětlení, jak se tyto substance navzájem mohou ovlivňovat.

Výměnou nám nabídl cestu hledání, metody, pro kterou je nutné stanovit pravidla morálky. Morálka, kterou je třeba respektovat jako součást metody a prostředek k dosažení poznání. Výslovně nám ukládá používat rozum a věřit v pozitivní vývoj vědy. Víra a věda v jeho případě jdou ruku v ruce.

Představuje nám svou metodu velice osobní zpovědí. Působí velice skromně, ale zatím něco skrývá. Není to jen skromnost, ale zdrženlivost a věcná přesnost. Jsou to velké plány nebo očekávání? Nic neočekává, ale jeho duch touží vědět. Píše, že všichni jsme nadáni rozumem a schopni ho rozvíjet. Naučil celé generace, že jistotu a pravdu máme hledat v sobě. Tyto myšlenky nebyly nové, ale on se je snaží dokázat. Jeho dílo se v dnešní době promítá, nejen do literatury, ale též do umění. Jsou vydávány jeho díla v nové podobě, vychází množství článků a vznikly dramatické hry. Jeho odkaz je stále aktuální. Inspirující je jeho aktivní a morální přístup k vědě. On je činný ve své pochybnosti. A tam kde je vykonávána pochybnost, není prostor pro fanatismus a netoleranci.

Descartes se pokusil o racionalistickou koncepci vědy, jejímž předpokladem je principiálně dokonalé vědění, o kterém nelze pochybovat. Nepochybuje o své existenci, o myšlení a o základních axiomech. Jako matematik přiznává, že je nutné se jednou za život zabývat metafyzikou. Významně ovlivnil rozvoj vědy a obohatil je o intuici a dedukci. Posunul hranice vědy o přítomnost Boha, který se během času vytratil nejen z vědy, ale i z běžného života. Ukázal nám, že pochybnost patří ke svobodě člověka. „A když pochybuješ, znamená to, že žiješ.“¹⁰⁹

---

¹⁰⁸J. Bečvář, *René Descartes Milovník rozumu*, Praha: Prometheus, 1998, s. 35.

¹⁰⁹G. Greene, *Skleník*[rozhlasová hra]. Režie M. Jahodová. ČR Vltava, 28.3.2013, natočeno 2012.

Primární literatura

DESCARTES, René. *Rozprava o metodě*, přel. V. Szathmáryová-Vlčková, Praha: Jan Laichter, 1933. 108 s.

DESCARTES, René. *Geometrie*. Přeložil Jiří Fiala. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2010. 268 s. ISBN 978-80-7298-313-3

DESCARTES, René. *La dioptrique, Dioptrika*. Přeložil Jiří Fiala. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2010. 308 s. ISBN 978-80-7298-385-8

DESCARTES, René. *Meditace o první filosofii. Námítky a autorovy odpovědi*. Přel.: Glombíček, P., Marvan, T., Zavadil P., 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2003. 536 s. ISBN 80-7298-084-X

DESCARTES, René. *Principy filosofie: Výbor doplněný dvěma desertovými dopisy princezně Alžbětě Falcké*, Přeložili Petr Glombíček, Tomáš Marvan, Praha: Filosofia, 1998. 178 s. ISBN 80-7007-120-6

DESCARTES, René. *Vášeň Duše*. Přel.: Švec, O. Praha: Mladá Fronta, 2002. 182 s. ISBN 80-204-0963-7

DESCARTES, René. *Dopisy Alžbětě Falcké*, přeložil Petr Horák. 1. vyd. Brno: Petrov, 1997. s. 144. ISBN 80-7227-014-1

DESCARTES, René. *Regulae ad directionem ingenii, Pravidla pro vedení rozumu*. Překlad Vojtěch Balík, Komentář Jiří Fiala. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2000. 315 s. ISBN 80-7298-000-9

Použitá sekundární literatura

BEČVÁŘ, Jaroslav. *René Descartes Milovník rozumu*. Praha: Prometheus, 1998. ISBN 80-7196-082-9

BENEŠ, Jaroslav. *René Descartes či Tomáš Akvinský?* Praha: TRS, 1991.

CORETH, Emerich. Schöndorf, Harald. *Filosofie 17. a 18. Století*. přel. David Mik. 1. vyd. Olomouc: Olomouc, 2002. 310 s. ISBN 80-7182-119-5

DOKULIL, Miloš. Intence a její osud, aneb směřování Descartovy metafyziky. In: Pešková, J., Sobotková, A., eds. *Filosofické dílo René Descartesa, Soubor úvah z mezinárodní konference k 400. výročí narození René Descartesa*, 1. vyd. Praha: Filosofia, 1998. s. 79-87. ISBN 80-7007-114-1

KOYRÉ, Alexandre, *Rozhovory nad Descartem*. přel. Petr Horák, 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2006. 104 s. ISBN 80-7021-835-5

MÁCHA, Karel, *Cartesius*, 2. vyd., Brno: Petrov, 1991. ISBN 80-85247-08-9

MAJOR, Ladislav - Milan Sobotka. *Světónázorový význam Descartovy přírodní filozofie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1977. 110 s.

RÖD, Wolfgang. „K problému prvního principu v Descartově metafyzice“. In: Glombíček, P., Kuneš, J., eds. *Cogito, ergo sum*, přel. P. Glombíček, J. Kuneš, T. Marvan, 1. vyd. Praha: Filosofia, 2006. s. 13-46. ISBN 80-7007-232-6

RÖD, Wolfgang. *Dějiny Filosofie svazek 8. Novověká filosofie I. Od Francise Bacona po Spinozu*. přel. Jindřich Karásek. 1. vyd. Praha: Oikoymenh, 2001. 383 s. ISBN 80-7298-039-4

SOBOTKA, Milan, „Descartovo zpochybňování přirozeného postoje“, In: Beneš, J., P. Glombíček, V. Urbánek, eds. *Bene Scripsisti....Filosofie od středověku k novověku, Sborník k sedmdesátinám Stanislava Sousedíka*, Filosofia, Praha 2002. ISBN 80-7007-158-3

SOBOTKA, Milan a spol., *Dějiny novověké filosofie od Descarta po Hegela*, 1. vyd., Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993. 272 s. ISBN 80-7007-030-7

SOUSEDÍK, Stanislav, *René Descartes a české baroko*, 1. vyd., Praha: Filosofia, 1996. 48 s. ISBN 80-7007-081-1

SPINOZA, Benedikt. *René Descarta Principy Filozofie*. přel. Martin Hemelík. Praha: Filosofia, 2004. 244 s. ISBN 80-7007-204-0

ZIKA, Richard, *René Descartes Metafyzika lidského dobra*, Praha: Filosofická Fakulta Univerzity Karlovy, 2010. ISBN 978-80-7308-307-6

Články

Filosofický časopis. r. 44. č.5 (duben 1996). Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1996.
Vychází šestkrát ročně. ISSN 0015-1831

Kinematografie

GREENE, G. *Skleník*[rozhlasová hra]. Režie: Jahodová M. ČR Vltava, 28.3.2013, natočeno 2012.

BRISVILLE, J. C. *Rozhovor pana Descarta s mladým panem Pascalem*[rozhlasová hra]. Režie: Vondrovic T. ČR Vltava, 22.9.2011, natočeno 2011.

Abstract

This Bachelor's thesis describes philosophical work and methodology of René Descartes with emphases on complexity. The development of Descartes' thinking is observed based on his two fundamental works. First part of the thesis is devoted to author's biography, methodological scepticism and the foundations of Descartes' thinking are introduced. A large part of the thesis focuses on analysis of Descartes' Discourse on the Method and Meditations on First Philosophy. In the former work the ethical aspect is emphasized. Without ethics there is no possibility for authentic and true knowledge. In the latter work metaphysics is a priority from which, according to Descartes, the fundamentals of nature philosophy can be derived. Conciliation between faith and science can be reached through meditation. Structure of the thesis is built up with respect to importance and natural evolution of Descartes' work. The final part describes the correspondence between Descartes and Princess Elisabeth of Bohemia. This correspondence gives us evidence of Descartes' personality towards the end of his life. Each work targets different concept of uncertainty, faith and knowledge.